

milan
kundera

varolmanın
dayanılmaz
hafızlığı

MILAN KUNDERA
VAROLMANIN
DAYANILMAZ
HAFİFLİĞİ

Can Modern

Nesnesitelná lehkost bytí, Milan Kundera

© 1984, 1987, Milan Kundera

© 2015, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu eserin Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2015

9. basım: Nisan 2019, İstanbul

Bu kitabın 9. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak resmi: © Milan Kundera

Kapak baskı: Saner Basım Hizmetleri San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Litros Yolu 2. Matbaacılar Sit. No: 2/4 2BC 3/4

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 35382

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-2617-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750726170

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

MILAN KUNDERA
VAROLMANIN
DAYANILMAZ
HAFİFLİĞİ

ROMAN

Çeviri
Fatih Özgüven

♥can

Milan Kundera'nın Can Yayınları'ndaki diğler kitapları:

Ayrılık Valsi, 1988

Gülüşün ve Unutuşun Kitabı, 1988

Şaka, 1990

Saptırılmış Vasiyetler, 1994

Jacques ile Efendisi, 1994

Yavaşlık, 1995

Kimlik, 1998

Bilmemek, 2001

Gülünesi Aşklar, 2002

Ölümsüzlük, 2002

Roman Sanatı, 2002

Perde, 2006

Bir Buluşma, 2010

Kayıtsızlık Şenliğı, 2015

Yaşam Başka Yerde, 2015

MILAN KUNDERA, 1929 yılında Prag'da doğdu. 1967'de yayımlanan ilk romanı *Şaka* 1968'de Çekoslovak Yazarlar Birliği Ödülü'nü aldı. 1968'deki Rus işgalinden sonra Kundera, 1975'te Fransa'ya göç etti ve Fransız vatandaşlığına geçti. 1978'de *Gülüşün ve Unutuşun Kitabı* yayımlandığında Çekoslovak hükümeti tarafından vatandaşlıktan çıkarıldı. En çok satan kitabı *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği* (1984) sinemaya da uyarlandı. Yazarın Çekçe yazdığı diğer kitapları *Gülünesi Aşklar* (1968), *Yaşam Başka Yerde* (1973), *Ayrılık Valsi* (1976) ve *Ölümsüzlük'tür* (1990). Fransızca olarak yazdığı *Yavaşlık* 1995'te yayımlandı. Bunu *Kimlik* (1988), *Bilmemek* (2000) ve *Kayıtsızlık Şenliği* (2014) izledi. Deneme kitapları *Roman Sanatı* 1986, *Saptırılmış Vasiyetler* 1993, *Perde* 2005 ve *Bir Buluşma* 2010'da yayımlandı. Milan Kundera, halen karısıyla birlikte Paris'te yaşıyor.

FATİH ÖZGÜVEN, 1957'de İstanbul'da doğdu. Avusturya Lisesi ve İÜ Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okudu. Halen İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi Sinema ve TV Bölümü'nde ders veriyor. Borges, Nabokov, Kundera, Henry James, Karen Blixen, Thomas Mann, Thomas Bernhard, Auster, Flannery O'Connor, Virginia Woolf gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı.

I

AĞIRLIK
VE HAFİFLİK

I

Ebedî dönüş düşüncesinde gizemli bir yan vardır ve Nietzsche öteki düşünürleri sık sık şaşırtmıştır bu düşüncesiyle; düşünün bir kere, her şey tıpkı ilk yaşandığı biçimiyle yineleniyor ve yinelenmenin kendisi de sonsuza kadar koşuluyla yineleniyor! Ne anlama gelir bu çılgın mitos?

Olumsuz açıdan bakıldığında, ebedî dönüş mitosu bir daha geri dönmemesine kaybolup giden, yinelenmeyecek olan yaşamın bir gölgeye benzediğini, ağırlıktan yoksun, daha baştan ölü olduğunu ve ister korkunç, ister güzel, ister yüce, korkunçluğunun, yüceliğinin ve güzelliğinin hiçbir anlam taşımadığını önerir. Böyle bir yaşamın on dördüncü yüzyılda iki Afrika kabilesi arasında geçmiş bir savaş kadar önemi vardır ancak. Yüz bin zenci korkunç acılar içinde ölüp gitmiş de olsa bu savaş, dünyanın kaderinde en ufak bir değişikliğe yol açmamıştır.

Peki, on dördüncü yüzyılda iki Afrika kabilesi arasında geçen savaş, ebedî dönüşe göre tekrar tekrar yinlendiğinde değişikliğe uğrayacak mıdır acaba?

Evet; bir yumru gibi şişip kalan som bir kütle olacak, boşunallığı onarılmaz olup çıkacaktır.

Fransız Devrimi sonsuza kadar yinlenecek olsaydı, Fransız tarihçileri giderek daha az gurur duyacaklardı Ro-

bespierre'le. Ama bir daha asla geri gelmeyecek bir şeyi konu edindikleri içindir ki, devrimin kanlı yılları yalnızca sözcük, kuram ve tartışma olup çıktı, tüyden daha hafif bir şey oldu, hiç kimseyi korkutmuyor artık. Tarihte yalnızca bir kere karşımıza çıkan Robespierre'le, Fransız kelleleri uçura uçura sonsuza kadar dönüp dönüp yeniden karşımıza çıkan Robespierre arasında dağlar kadar fark vardır.

Ebedî dönüş düşüncesinin bize eşyayı olduğundan farklı gösteren bir bakış açısı sağladığında anlaşalım o halde; doğasındaki geçiciliğin getirdiği hafifletici koşul olmaksızın belirir eşya. Bu hafifletici koşul, bir yargıya varmaktan alıkoyar bizi. Öyle değil mi; ömrü uzun olmayan, geçip gitmekte olan bir şey konusunda nasıl yargıya varabiliriz ki? Çözülüp yok olmanın günbatımında her şey, hatta giyotin bile bir geçmişe özlem perdesine bürünür.

Daha geçenlerde, son derece inanılmaz bir duyum ânında yakaladım kendimi. Hitler hakkında bir kitabı karıştırırken, portrelerinden bazısı birden içime dokundu; çocukluğumu hatırlattı bana. Çocukluğum savaş sırasına rastlar; ailemden birçok kişi toplama kamplarında yok olup gitti; ama yaşamımın kaybolmuş, bir daha hiç geri gelmeyecek bir dönemiyle karşılaştırıldığında onların ölümünün sözü mü olur?

Benim Hitler'le bu uzlaşmam, temelde geriye dönmenin varolmaması üzerine kurulmuş bir dünyanın derin mi derin ahlaki çarpıklığının kanıtıdır. Çünkü böyle bir dünyada her şey daha baştan bağışlanır ve bu da demektir ki müstehzi bir sırtıyla her şeye izin verilir.

Yaşamlarımızın her saniyesi sonsuz kere yineleniyorsa, İsa'nın çarmıha çivili olduğu gibi biz de sonsuzluğa çivilenmişiz demektir. Bu, insanı dehşete düşürecek bir olasılık. Sonsuza kadar yinelenme dünyasında her attığımız adıma dayanılmaz bir sorumluluğun ağırlığı gelir çöker. İşte Nietzsche, Sonsuza kadar yinelenme düşüncesine bunun için yüklerin en ağırı demiştir (*das schwerste Gewicht*).

Sonsuza kadar yinelenme yüklerin en ağırıysa, bizim yaşamlarımız bu ağırlığın karşısında göz kamaştırıcı bir hafiflik içinde belirmektedir.

Peki, ağırlık gerçekten nefret edilesi, hafiflik de göz kamaştırıcı mıdır?

Yüklerin en ağırı ezer bizi, onun altında çökeriz, bizi yere yapıştırır bu ağırlık. Öte yandan her çağda yazılmış aşk şiirlerinde, kadın erkeğin bedenininin ağırlığı altında ezilmeyi özler. O halde yüklerin en ağırı aynı zamanda yaşamın sağladığı en şiddetli doyumun da imgesidir. Yük ne kadar ağır olursa, yaşamlarımız o denli yaklaşır yeryüzüne, daha gerçek, daha içten olur.

İşi tersten ele alırsak; bir yükten mutlak biçimde yoksun olmak insanoğlunu havadan daha hafif kılar; göklere doğru kanat açar insan, bu dünyadan ve dünyasal varlığından ayrılır, yalnızca yarı yarıya gerçek olur, devinimleri önemsizleştiği ölçüde özgürleşir.

Hangisini seçmeli o halde? Ağırlığı mı, hafifliği mi?

Parmenides aynı soruyu MÖ altıncı yüzyılda atmıştı ortaya. Dünyayı çifter çifter karşıtlıklara bölünmüş görüyordu: Aydınlık/karanlık, incelik/kabalık, sıcak/soğuk, varlık/yokluk. Karşıtlıklardan her birinin bir yarısını da olumsuz olarak nitelendiriyordu. Bu olumlu ve olumsuz kutuplaştırmasını çocukça denecek kadar basit bulabili-

riz. Yalnız bir sorun var: Hangisi olumlu; ağırlık mı, hafiflik mi?

Parmenides Őu karŐılıđı veriyordu: Hafiflik olumludur, ağırlık olumsuz.

Doğru bilmiŐ miydi, bilememiŐ miydi? İŐ burada. Bir tek Őundan emin olabiliriz; hafiflik/ağırlık karŐıtlıđı bütün karŐıtlıkların en gizemlisi, en çift anlamlısıdır.

3

Tomas yıllardır kafamı kurcalar durur. Ne var ki, ilk kez bu dŐüncelerin ıŐıđında apaçık gördüm onu. Oturduđu apartman katının penceresinde durmuş, ne yapacağını bilmeden avlunun karşı tarafındaki duvara bakarken gördüm.

Üç hafta önce küçük bir Çekoslovak kasabasında tanışmıŐtı Tereza'yla. Bir saati bile bulmamıŐtı birlikte geçirdikleri vakit. Kız onu tren istasyonuna kadar geçirmiŐ ve trene bininceye kadar beklemiŐti. On gün sonra Tomas'ı ziyarete geldi. Geldiđi gün seviŐtiler. Kız o gece ateŐlenerek yatağa düŐtü ve Tomas'ın apartman katında bir hafta nezle yattı.

Öylesine çıkagelen bu yabancıya anlaşılmaz bir sevgi duymaya başlamıŐtı Tomas; bir çocuktu sanki kız, üzeri katranlanmış sazdan bir sepete konulup nehir aŐađı yollanmıŐtı, Tomas onu nehrin kıyısı olan kendi yatağında bulsun, alsın diye.

Yeniden iyileŐinceye kadar bir hafta Tomas'ın evinde kaldı Tereza, sonra Prag'dan yüz yirmi beŐ mil kadar uzaktaki doğduğu kasabaya geri döndü. İŞte demin sözü-nü ettiğim, Tomas'ın yaşamının anahtarı olarak gördü-

ğüm an tam o sıraya rastlar; pencerede durmuş avlunun karşı tarafındaki duvara bakıyor, düşünüyordu.

Temelli Prag'a çağırsa mıydı onu? Sorumluluktan korkuyordu. Çağırsa gidecekti gerçekten de; gidecek ve tüm yaşamını sunacaktı Tomas'a.

Yoksa ona yakınlaşmaktan kaçınmalı mıydı? O zaman bir taşra kasabası otelinin lokantasındaki garson kız olarak kalır, Tomas da onu bir daha hiç göremezdi.

Gelmesini istiyor muydu, istemiyor muydu?

Bir cevap arayarak avlunun karşı tarafındaki duvara baktı.

Onun kendi yatağının üzerinde yatışını getirdi gözlerinin önüne; yaşamına girmiş başka hiç kimseye benzemiyordu. Ne sevgiliydi ne de eş. Üstü katranlanıp nehir kıyısı olan kendi yatağına gönderilmiş saz sepetten çıkardığı bir çocuktü o. Uyudu. Yanı başında diz çöktü Tomas. Hararetsiz soluğu sıklaştı, hafif bir inilti çıkardı kız. Erkek, yüzünü onun yüzüne bastırıldı ve yatıştırıcı sözcükler fısıldadı kızın uykusuna doğru. Bir süre sonra kızın soluk alıp verişinin normale döndüğünü hissetti. Kız uykusunda yüzünü kaldırdı, erkeğinkine yaklaştırdı. Kızın hararetinin nazlı kokusu geldi Tomas'ın burnuna, içine çekti kokuyu, onun bedeninin gizli saklı nesi varsa tıka basa içine doldurmak ister gibiydi. İşte o an birdenbire yıllardır birlikteymişler de kız ölüyormuş gibi geldi Tomas'a. Birden, onun ardından kendisinin de çok yaşamayacağını apaçık gördü. Yanına uzanacak, onunla ölmek isteyecekti. Yüzünü başının yanına, yastığa gömdü, uzun bir süre kaldırmadı.

İşte şimdi pencerede durmuş o ânı hatırlamaya çalışıyordu yeniden. İşte geldim, karşıdayım, diyen aşk değilse neydi?

Peki aşk mıydı o duygu? Onun yanı başında ölmek istemesi abartılı bir duyguydu apaçık; bu daha ikinci görüşmeleriydi! Yoksa ta içindeki sevme yeteneksizliğinin

farkına varıp da aşk taklidi yaparak kendini aldatma gereği duyan bir adamın histerisi miydi sadece? Bilinçaltı öylesine korkaktı ki, bu küçük güldürü için seçip seçeceği en iyi eş yaşamına girme konusunda hiçbir şansı olmayan şu zavallı garson kız olmuştu!

Avlunun karşı tarafındaki kirli duvara bakarken bu duygunun aşk mı histeri mi olduğunu bilmediğini anladı.

Böyle bir durumda doğru dürüst bir erkek olsa nasıl davranması gerektiğini bilirdi. Oysa kendisi duraksıyor, böylelikle yaşamının en güzel anlarını (yatağın başında diz çöküp onun ardından çok yaşamayacağını düşünmesi) anlamsızlaştırıyordu. Sıkılmıştı.

Ne istediğini bilememenin aslında son derece doğal olduğunu anlayıncaya kadar kızdı kendine.

Sadece bir tek hayat yaşadığımız için bu hayatı önktekilerle karşılaştıramaz ya da kusurlarımızı gelecekteki hayatlarımızda gideremeyiz; bu nedenle de ne istediğimizi bilemeyiz.

Tereza'yla olmak mı daha iyiydi, yalnız olmak mı?

Karşılaştırma fırsatı olmadığı için hangi kararın daha iyi olduğunu sınamanın bir yolu yok. Olaylar nasıl gelişirse öyle yaşıyoruz, önceden uyarılmaksızın, rolünü ezberlemeden sahneye çıkan bir tiyatro oyuncusu gibi. Yaşam öncesi ilk prova yaşamın ta kendisiyse, ne değeri olabilir yaşamın? Yaşamın hep bir taslak gibi olması da bundandır işte. Yok, “taslak” da tam anlatamıyor demek istediğimi; çünkü taslak bir şeyin ana çizgileriyle belirmesi demektir, bir resmin az çok ortaya çıkmasıdır, yaşamımız dediğimiz taslaksa hiçbir şeyin taslağı değildir, bir resmin resme dönüşmeyecek ana çizgileridir.

“*Einmal ist keinmal,*” diyor Tomas kendi kendine. Sadece bir kere olan şey, diyor Alman özdeyişi, hiç olmamış sayılır. Yaşanacak bir tek hayatımız varsa eğer, onu hiç yaşamamış da olabiliriz, fark etmez.

Cumartesi ve pazar günleri, varolmanın tatlı hafifliğinin geleceğin derinliklerinden yükselip yanına vardığı duygusu içindeydi. Pazartesi, benzerini bundan önce hiç tanımadığı bir ağırlıkla çarpıldı. Rus tanklarının tonlarca çeliği bunun yanında hiç kalırdı. Çünkü sevecenlikten daha ağır bir şey yoktur dünyada.

Milan Kundera'nın en bilinen romanı *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*, yayımlanır yayımlanmaz çağdaş klasikler arasına girmiş, geçen yüzyılın en güçlü anlatılarından biri. Kundera, tepkiye karşı tepkisizliği, kararlılığa karşı kararsızlığın tutarlı ve erdemli yanlarını araştırdığı romanının başkışisi Tomas'la alışılmış, arkasında güçlü düşünce ve yaşam kurallarını taşıyan roman karakterlerini sorgular. Sovyetler'in Çekoslovakya'yı işgal günlerini de arka planda anlatır. Tıpkı kişiler gibi toplumsal önyargılar da eninde sonunda kararsızlığa ve "varolmanın dayanılmaz hafifliği"ne mahkûmdur ne de olsa.

Kapakdaki desen: Milan Kundera

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi

ISBN 978-975-07-2617-0

9 789750 726170